

УДК 373.3.011.3-051:37.015.31:159.954(045)

Границя Є. В.

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

У статті обґрунтовано актуальність педагогічної діяльності вчителя початкової школи та розкрито, що розвиток творчих здібностей є найважливішим завданням початкової освіти. Адже, цей процес пронизує всі етапи розвитку особистості, пробуджує ініціативність, самостійність прийнятих рішень, звичку до вільного самовираження, впевненості в собі, тому що справжня мета навчання – це не тільки оволодіння певними знаннями, вміннями і навичками, а й розвиток та виховання творчої людини. Обґрунтовано ідею про те, як допомогти першокласнику бути суб'єктом власного життя та сформувати творчі здібності такі як: здатність свідомо, самостійно та креативно створювати ідеї.

Ключові слова: початкова школа, вчитель, творчість, творчі здібності.

Постановка проблеми. У динамічному, мінливому світі, суспільство значно частіше переосмислює соціальне замовлення школі, коригує або змінює цілі й завдання шкільної освіти. Головна мета, яка раніше визначалася як формування основ усебічно і гармонійно розвиненої особистості, зараз бачиться в тому, щоб зробити акцент на виховання особистості активної, творчої, яка усвідомлює глобальні проблеми людства, готової посилено брати участь в їх вирішенні.

Стратегія сучасної освіти полягає в тому, щоб дати можливість всім без винятку учням проявити свої здібності і весь свій творчий потенціал.

Сучасне суспільство висуває підвищені вимоги до особистості вчителя, його професійної компетентності, морального рівня, культури й духовним потребам.

У цій відповідальній та складній роботі, особлива роль, належить вчителю початкових класів, оскільки саме він спільно з батьками вводить дитину в світ знань і духовно-моральних цінностей. Для дітей молодшого шкільного віку, особистість учителя – основа його різнобічного розвитку майбутніх професійних і життєвих досягнень, що багато в чому обумовлено професійною компетентністю вчителя початкових класів, інтегративно поєднуючи в собі професійні знання, вміння й особисті якості.

Проблема розвитку творчих здібностей першокласників, які перебувають на початковому етапі шкільного навчання, є в даний період однією з найбільш актуальних, оскільки, сучасне суспільство потребує соціально-адаптованої особистості. У процесі навчання і виховання головне значення, на мій погляд, набувають завдання формування таких особистісних якостей дитини, як ініціативність, прагнення до творчого пошуку, – словом, розвиток творчих здібностей в різних видах діяльності.

Перед учителем стоїть завдання створити умови для розвитку вільної творчої особистості, гуманізації та індивідуалізації освіти. Дуже важливо, щоб учні отримували в школі не тільки якісні знання, але мали активну життєву позицію, стійку потребу в знаннях, були адаптовані до сучасного життя в світі інформаційних технологій.

Аналіз попередніх досліджень. Проблему професійної підготовки вчителів початкової школи досліджували В.І. Бондар, О.А. Комар, С.М. Мартиненко, Л.Є. Петухова, О.Я. Савченко, Г.С. Тарасенко, О.П. Хижна, Л.Л. Хоружа, Л.О. Хомич, І.М. Шапошнікова та ін.

Дослідженням проблеми підготовки вчителя до розвитку творчої особистості учня та творчої професійної діяльності займалися Ю.П. Азаров, Ю.К. Бабанський, В.І. Загвязинський, В.А. Кан-Калик, Н.В. Кічук, Ю.М. Кулюткін, М.Д. Нікандров, М.М. Поташник, С.О. Сисоєва, Р.П. Скульський та ін.

Окремим питанням професійної підготовки учителів початкової школи присвячено ряд дисертаційних досліджень останніх років. Зокрема, досліджувалися питання розвитку творчих здібностей студентів (О.О. Кайдановська, М.А. Костенко, М.І. Стась), формування професійних умінь майбутніх учителів (О.М. Івлєва, Ж.Є. Сироткіна, О.В. Ткачук, Г.Б. Шульга, О.О. Хращевська), формування окремих видів готовності майбутніх учителів початкової школи (Т.В. Бережинська, Л.С. Коржова, О.С. Макарова, В.М. Сирота) та ін.

Мета статті – аналіз та узагальнення особливостей професійної діяльності вчителів початкової школи з формування творчих здібностей учнів.

Виклад матеріалу дослідження. Проблема розвитку творчих здібностей першокласників становить основу, фундамент процесу навчання, є «вічною» педагогічною проблемою, яка з плином часу не втрачає своєї актуальності, вимагаючи постійної, пильної уваги і подальшого розвитку.

Найбільш сприятливим для розвитку творчого потенціалу дитини є період навчання у початковій школі. Саме початкова школа формує портрет майбутнього підлітка, юнака, молодої людини, закладає в ньому моральні орієнтири, запалює маяки найближчих і далеких цілей. Саме початкова школа має унікальну можливість розкрити, побачити, розпізнати перший, ще ледве помітний паросток творчого початку. Але саме початкова школа не має права на помилку: тобто, пройти повз і не помітити творчої іскорки в маленькій людині, а ще гірше – загасити її своєю некомпетентністю або просто небажанням помічати що-небудь.

Початок навчання дитини у першому класі – складний і відповідальний етап у її житті. Адже відбувається багато змін. Це не тільки нові умови життя та діяльності – це й нові контакти, нові стосунки, нові обов'язки. Змінюється соціальна позиція: був просто дитиною, тепер став школярем. Змінюється соціальний інститут навчання і виховання: не садочок, а школа, де навчальна діяльність стає провідною, обов'язковою, соціально значущою та оцінюваною, такою, що розширює права і обов'язки дитини, її взаємостосунки з навколишнім середовищем.

Змінюється життя дитини: усе підпорядковується навчанню, школі, шкільним справам.

Тому, одним з найважливіших напрямків роботи вчителя – підготовка учнів до творчої діяльності, до життя в суспільстві, тому що суспільство ставить перед учителем завдання – виховання потрібної і корисної йому особистості з загальнолюдськими цінностями. Тому, одна з головних задач – виховання активних, ініціативних, творчо мислячих учнів, які в майбутньому виростуть різносторонніми людьми, творчо працюючими, які приносять користь суспільству.

Одним з ключових напрямків розвитку загальної освіти є система підтримки талановитих учнів. Основне завдання у вирішенні проблеми, полягає у створенні загального середовища для прояву і розвитку здібностей кожної дитини, стимулювання і виявлення досягнень обдарованих дітей.

У зв'язку з тим, що основи інтелекту, основи психіки і всього духовного життя людини формуються головним чином у дошкільному та шкільному віці, хоча результати роботи вчителя, результати розвитку учнів, виявляються набагато пізніше, вважаю, що розвиток творчості, творчого мислення, важливо на всіх етапах шкільного навчання.

Дуже часто буває так, що дитина, знемагає за партою, невиразно бурмоче біля дошки і дивиться порожніми очима на вчителя, та буквально перетворюється, як тільки прозвенів дзвінок з уроку. У неї з'являється рішучість і кмітливість, дзвінкий командний голос і така винахідливість, що просто диву даєшся. Адже це саме те, без чого дитина просто не може існувати, без чого не може в повній мірі розвиватися її особистість. Їй необхідно творити.

Творчість – це створення нового, прекрасного, воно протистоїть шаблонам, воно наповнює життя радістю, збуджує потребу в знанні, роботу думки, вводить людину в атмосферу вічного пошуку. Тому в справі виховання освіти, поняття «творчість» зазвичай пов'язується з поняттями «здатність», «розвиток», «обдарованість» [3, с. 269].

Одним із способів мотивації учнів у процесі навчання, і є розвиток творчого мислення. Людині з творчим складом розуму легше знайти творчий підхід до будь-якої справи, захопитися будь-якою роботою і досягти високих результатів у своїй діяльності.

У сучасних умовах навчання учнів, ми, вчителі початкової школи, повинні сприяти задоволенню їх інтересів та потреб, розвитку творчих здібностей, прагнення мислити та діяти самостійно. Молодший шкільний вік є сензитивним періодом для засвоєння дитиною певних цінностей культури. Розвиток індивідуальних особливостей дитини, розвитку його особистості поряд з розвитком моральним, духовним, інтелектуальним – це спосіб введення учня-першокласника в культуру, умова його саморозвитку, його здатності спілкуватися, пізнавати нове, вбирати цінності культури.

Інтереси, схильності і здібності дітей різні. Кожна дитина по-своєму унікальна. Для вчителя, важливо виявити особливості кожного учня. Всі діти по-своєму талановиті, розкрити цей талант має учитель. Для цього необхідна велика і кропітка робота з дітьми, спрямована на розвиток їх творчих здібностей.

У першому класі дітям потрібно засвоїти багато орфографічних правил, буквосполучень, словникових слів, тому на уроках, використовуються спеціальні дидактичні вправи у віршованій формі – римування. Відчуття ритму прекрасно об'єднує клас в колективній праці. Найсміливіші діти мають можливість проявити ініціативу в читанні, а слабкі і боязкі поступово включаються в роботу, діти не відволікаються, їм цікаво і вони швидко запам'ятовують правила.

Тому педагог початкової школи повинен:

1) враховувати своєрідність соціальної ситуації розвитку першокласника в зв'язку з переходом провідної діяльності від ігрової до навчальної;

2) цілеспрямовано формувати у дітей соціальну позицію учня (з позиції дитина–дитина, він повинен сформуватися як дитина–учень);

3) формування метапредметних компетентностей, вміння вчитися й опанувати універсальні навчальні дії до рівня, необхідного для освоєння освітніх програм основної загальної освіти;

4) об'єктивно оцінювати успіхи і можливості учнів з урахуванням нерівномірності індивідуального психічного розвитку першокласників, а також своєрідності динаміки розвитку навчальної діяльності хлопчиків та дівчаток;

5) організувати навчальний процес з урахуванням своєрідності соціальної ситуації розвитку першокласника;

б) коригувати навчальну діяльність, виходячи з даних моніторингу освітніх результатів, з урахуванням нерівномірності індивідуального психічного розвитку першокласників (в тому числі, в силу відмінностей у віці, умов дошкільного навчання і виховання) [4].

До школи приходять діти з різним розвитком. У багатьох дітей здібності не виявляються, вони заховані глибоко всередині. Основна робота з їх вияву та розвитку, лягає на вчителів початкових класів. Саме вони закладають основи творчої діяльності, розвивають креативні здібності дітей.

Процес навчання творчості повинен будуватися так, щоб кожен учень міг виявити і розвинути свій комплекс здібностей, вчитися пізнавати уяву. Успішний розвиток творчих здібностей можливий лише при створенні певних умов, що сприяють їх формуванню.

Перша умова розвитку творчості – висока самооцінка дитини, тобто створення у неї достатньої впевненості в своїх силах, розумових можливостях. Дитина повинна знати «смак успіху»

Друга умова розвитку здатності дитини – створення відповідного психологічного клімату. Саме вчитель, повинен з перших днів дитини в школі заохочувати і стимулювати виникнення у неї творчих здібностей. Але створення сприятливих умов, мало для виховання вже учня, з високорозвиненими творчими здібностями.

Кажучи про розмаїття сфери застосування творчості в діяльності вчителя початкових класів доцільно виділити й індивідуальні ознаки прояву творчості, такі як:

- варіативність мислення – вміння розвивати ідею й бачити набір варіантів в її вирішенні;
- аналітичні вміння вчителя – вміння виявляти раніше не пізнані закономірності навчання і виховання;

- методологічна культура вчителя – вміння вести експериментальну, дослідницьку роботу;

- вміння обґрунтовувати інтуїтивні й заздалегідь підготовлені рішення.

Творчі здібності в колективній діяльності допомагають сформуванню власної точки зору, виховувати в учнях довіру до власних сил й інтересів до іншої думки, вчать культурі спілкування, носять комплексно-діяльний характер, забезпечуючи суб'єктивну позицію кожного учасника та допомагають розвивати найважливіші вміння, такі як: організаторські, комунікативні, конструктивні, аналітичні, а також формують в учнів відповідальність, ініціативність, самостійність. Знайомство дітей з творчістю своїх однокласників робить їх добрішими, чуйними, уважнішими один до одного, до всього навколишнього світу.

Розвиток творчих здібностей учнів є основою навчання, фундаментом повноцінної навчальної діяльності кожного школяра.

Найбільш ефективними засобами включення дитини в процес творчості на уроках є ігрова діяльність, створення позитивних, емоційних ситуацій, «відкриття» ними нового знання. Все незвичайне, несподіване, викликає у дітей багаті наслідками почуття подиву, живий інтерес до процесу пізнання, включає їх в процес творчості, допомагає засвоїти будь-який навчальний матеріал.

У навчальній роботі з першокласниками особливо важливо забезпечити вдалий початок шкільного етапу життя учнів, допомогти їм відчувати інтерес до пізнання нового, випробувати почуття радості від спілкування з однолітками й вчителями.

Для цього, необхідно грамотно підібрати зміст пропонованого дітям навчального матеріалу й визначити його відповідно до вікових можливостей дітей. Необхідно ввести в заняття зі школярами особливі методичні дії й прийоми, щоб забезпечити активне та свідоме засвоєння знань, умінь і навичок.

Висновки. Отже, сучасні вимоги до фахівців сфери освіти, особливо вчителів початкових класів, потребують удосконалення їх готовності до творчості в професійно-педагогічній діяльності.

Для того щоб сформуванню розвитку творчих здібностей, необхідно створити умови для свідомої й активної участі дітей у творчій діяльності. Важливий пошук творчих прийомів, формування та вдосконалення базових знань, умінь і навичок, та вдале їх використання на уроці та в позаурочний час. Створення загальної атмосфери творчості і радості, вдосконалення механізмів психіки, що лежать в основі творчого розвитку.

Забезпечення всебічного розвитку творчих здібностей першокласників у процесі навчання, зумовлює гармонійний розвиток особистості школяра, його індивідуальність і багато в чому забезпечує підготовку до майбутнього життя.

Використані джерела

1. Клименко В.В. Психологія творчості : навч. посіб. для студ. вузів / В.В. Клименко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.
2. Мартиненко С.М. Основи діагностичної діяльності вчителя початкової школи: навчально-методичний посібник / С.М. Мартиненко. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010. – 264 с.
3. Радченко М.В. Формування творчої особистості майбутніх учителів початкових класів в умовах інформаційно-освітнього середовища / М.В. Радченко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів: ЧНПУ, 2015.– №110. – С. 268-270.
4. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти / О.Я. Савченко. – К.: СПД «Цудзинович Т.І.», 2007. – С. 181–194.
5. Сидоренко Т. Творчість у діяльності вчителя / Т. Сидоренко // Рідна школа. – 2001. – № 5. – С. 55–57.
6. Смутьсон М.Л. Психологія розвитку інтелекту: монографія / М.Л. Смутьсон. – К. : Нора – Друк., 2003. – С. 44–45.
7. Явоненко М.В. Система творчих завдань міжпредметного характеру як засіб розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів: дис. канд. пед. наук: 13.00.09 / Явоненко Марина Валеріївна. – К., 2007. – 271 с.

Hranytsia Ye.

**PROFESSIONAL ACTIVITY OF AN ELEMENTARY SCHOOL TEACHER
WITH CREATING CREATIVE ABILITIES BY FIRST GRADERS**

Topicality of pedagogical activity of an elementary school teacher is grounded in the article and it was revealed that origin of creative abilities of is a task of elementary education. In fact, this process penetrates all stages of a personality development, awakens initiative, independence of decisions, habit of self-expression freedom, self-confidence, because the real aim of learning is not only acquiring definite knowledge, skills and abilities, but as well to develop and nurture creative personality. Key place in the article is given to how to help the first grader be a subject of own life, how to help him form creative abilities, ability to make informed choice, to develop independent ideas.

The system of creative activity at elementary school comprises: teaching by pupils qualities that serve as prerequisite for creative activity: observation, sociability, speech and overall activity, well trained memory and recollection speed, intelligence, skill to analyze and interpret facts. Will, ability to overcome own laziness and objective difficulties, activeness in all cases and in first turn, in cognition, are needed for creativity. At the same time, prerequisites of creativity is a world of emotions, ability to get involved, developed educational interests, imagination. Creative activity is mostly characteristic for those pupils that achieve rapid development in various fields: moral, mental and physical. Creativity can be evaluated as one of manifestation of harmonized development of individuality of a first grader.

In order to achieve the desired result in reality the activity of a teacher should correspond to specific system of requirements: creative development has got each pupil; to create the atmosphere of general culture at school; trust and respect to pupils from the side of a teacher, assistance, if possible available, that provide; high level of cognitive interests among pupils, game methods of a teacher, solving of subjective-creative tasks by learning different topics; attention to interests of each pupil, to his propensity, health and his abilities.

Transition to new standards of education, whereas key aspect is development of universal educational actions (personality, educational, communicative, regulative actions) is not possible without development of creative abilities of the first graders. It is very important in work of an elementary school teacher to pay special attention to the development of creative potential of the first graders, prepare them for modern future that awaits for creative, flexible, artistic people that are not afraid of the changes.

Key words: elementary school, teacher, creativity, creative abilities.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2017 р.